

ህግደፍ መንነት ክፍል ፍጹም መሰል የብሉን

አብ ዝሓለፈ ሰሙን ብዕለት 3/18/19 ብሓው ገዲም ተጋዳላይን ደራሲን ንጉሰ ሃይለ “ መንሰዓይ “ ትግረ ዝብሃል መንነት የለን ስለዚ ነቶም አብ ምብራቓውን ምዕራባውን ቆላታት ኤርትራ እንነብር ኣሕዋትኩም ኤርትራውያን “ትግረ “ እናባልኹም ኣይትጸውዑና ክብል ሓደ ምሕጽንታ ኣማሓላሊፉ ነይሩ ። ስለዚ እቶም ኣሕዋትና ነዛ ቻል እዚኣ እትጥቀሙ ፣ ብፍላይ እቶም አብ ዘመነ ህግደፍ ተወልድኹም ብዘይድልየትኹም ፣ ብህግደፍ ስነ ሓሳብ ዝዓበኹም መንእሰያት ፣ እዚ ሎሚ ዝቅረብ ዘሎኹ ሓጸር ጽሑፍ ሓጋዚ ሹይኑ ከትረኽብዎ ተስፋ ይገብር ። ዝሓለፈ ታሪኽና ጽቡቕ ይኹን ሕማቕ ክንፈልጦ እንኹሎና ፣ ንመጻኢ ጉዑዞና መወከስን ሓባርን ሹይኑ ከንግልገለሉ ንክእል።

ብሔር ማለት አብ ሓደ ውሱን ከባቢ ዝነበር ሕብረተሰብ ብባህልን ቋንቋ ዝተሓሳሰረ ሓደ ስነ ኣእምራዊ ስነ ሓሰብ ዝኸተል ምዃኑ ናይ ሓባር ኣራዳድኣ ክህሉዎና ተስፋ ይገብር ። ስለዚ ብሔር ትግረ ክንብል እንኹሎና ከምዚ አብ ላዕሊ ዝገለጽኩዎ እንተ ሹይኑ “ ትግረ “ ዝብሃል ብሔር አብ ኤርትራ የለን ። እዚ አብ ኣስመራ ዘሎ ሸፍታ ጉጂሊ ህግደፍ ግን ንኩሉ” ትግራይት” ዝዛረብ ትግረ እዩ ክብል ዘክእሎ ድሕሪ ባይታ ይኹን ኣፍልጦ የብሉን ። አብ ከበሳታት ኤርትራ እንተሪኢና ድቂ “አርብዓ “ ዝብሃሉ እቶም ካብ ርሒቕ ቦታ ዝመጹ መሬት ዘይብሎም አብ መንጎ ደቂ ርስቲ ኮይኖም ዝነበሩ ምዃኖም ይፍለጥ ። ስለዚ “ደቂ ኣርባዓ “ ዝብሃል ብሔር ካብ ዘየለ “ትግረ” ዝብሃል ብሔር እውን የለን ። ትግረ ማለት መሬት ዘይብሉ ወዲ ዓዲ ዘይኾነ ናይ ድቂ ዓዲ “ ሸማግለ “ መሬት ብፍርቂ ይኹን ብርብዒ ሓራሲ ዝነበር ዜጋ እዩ ። እዚ እቲ ዕድለኛ ዝኾነ ትግረ እዩ ። ብቲ ካልእ ወገን ከኣ ትግረ ዝባሃሉ ነቲ ሸማግለ ብፍጻ ኣገልግሎት ዘወፍዩ ማለት ብማሕረስ፣ ክብቲ ብምጉሳይ፣ ዕንጨይትን ማይን ምምጻእ ፣ ኮታ ከም ባረዩ ዓይነት ዝነበሩ እዮም ። ከም አብ ኩሉ ዓለም አብ ኤርትራ እውን ናይ ጊላን ጎይታን ሕሉፍ ታሪኽ ከምዘሎና ኣይንረስዕ ። ስለዚ ትግረ ማለት መረት ዘይውንን ፣ ሸማግለ ከኣ መረት ዝውንን ወዲ መረት እዩ ። ትግረ ዝብሃል ሰብ አብ ሓደ ውሱን ከባቢ ዝቐመጥ ሰብ ኣይኾነን ፣ እንታይ ደኣ አብ መንጎ እተን እተፈላለዩ አብ ምብራቓውን ምዕራባውን ቆላታት ኤርትራ ዝረከባ ዓባይቲ ብሔራት ተጻጊዖም ዝነበሩ ዜጋታት ነይሮም ።

እዚ አብ መንጎ ትግረን ሸማግለን ዝጸንሑ ግርጫት ናይ ገዛእን ተገዛእን መነባብሮ አብ ግዜ ምምሕዳር እንግሊዝ አብ ዝለዓለ ጥርዙ ባይታ ነይሩ ። አብ ባርካ ሓደ ሸማግለ ነቲ ግራት ብብላዕ ህቡዎ ዘነበረ ትግረ ፣ ግራት ክሓርስ እንክሎ መጻኢ ስለ ዘይፈቀድካኒ ማሕረስካ ደው አብል ክብል ንጽባሒቱ ከይወፍር ከኣ ኣጠቁቁዎ ከደ ። እቲ ትግረ ግን ዕጂብ ኣይብሎን ብዝያዳ እኳ ደኣ ናይ ትግረ ጎረብቲ ሓገዝ ሓቲቱ ወፍራ ገይሩ ክሓርስ እንክሎ ፣ ሸማግለ ከኣ ተኣካክኪቦም ብሴፍን ካራታትን ተዓጢቆም መጽዎም ። ግጥም ሹይኑ እቶም ትግረ ነቶም ሸማግለ ማሪኹምም ። እንተኾነ እቲ ቀንዲ ብዓል ጉዳይ ትግረ ኣርፉዱ ነቲ ጉዳይ ዘርከቡሉ እምነ ሰንዳዩ ነቲ ሸማግለ ኣግሩ ሰበሮ ። ሸማግለ ሕክምና ተገይሩሉ ግን ክሓድ ኣይከኣለን ሞይቱ ። በዚ ከኣ እቲ ትግረ ተኣሲሩ ሸማግለ ስለ ዝቀተለ ናይ ክልተ ሰብ ጋር ነብሲ ክኸፍል ተሓቲቱ ነይሩ ። መንግስቲ እንግሊዝ አብ መፍርቅ 1948 ዝዚ አብ መንጎ ትግረን ሸማግልን ዝነበረ ጎጽ ምስቲ ምዕራባዊ ቆላታት ኤርትራ ምስ ሱዳን ክሕውሶ ዝኸይዶ ዝነበረ ፖለቲካዊ ወፍራ ኣታሓዚዙ ንጥቅሙ ከውዕሎ እንተፈተነ እውን ስለ ዘይሰለጠ ፣ ነቶም ሸማግለታት ምስ ምሉእ ስልጣናም ሓደጎም ። እዚ ጉዳይ ትግረን ሸማግለን ቅድሚ ምምጻእ እንግሊዝ ዳርጋ 300 ዓመታት ክስረሓሉ ዝጸንሑ እዩ ። እቲ ትግረ ወይ ወዲ ዓዲ ዘይኮነ ሰብ ካብቶም ሸማግለ ሰብ መረት ንብላዕ ምእንቲ ክሓርስ ጤል ወይ ጠሰሚ ወይ መዓር ሕዝ መጻኢ ክሓትት ይግደድ ነይሩ ። እዚ ቡብድረጅኡ ይፈላለ ይኸውን እምበር አብ ኩሉ ቆላታት ኤርትራ ዝሰረሓሉ ዝነበረ እዩ ።

ስለዚ እቲ ቀንዲ ጉዳይ ናይ መንነት ስለ ዝኾነ፣ ኣነ ቢና ዓምር እዩ ፣ ኣነ ማርያ እዩ ፣ ኣነ ብሊን እዩ ፣ ንዝበለ ዜጋ ፣ ዝኾነ ሓይሊ አብ ሕግን ዲሞክራሲን ዝኣምን ኣይኾንካን ክብሎ መሰል የብሉን ። ንኣብነት አብ ዝነበርኩሉ ኣኼባ መራሕ ህግደፍ አብ 1994 አብ ዋሽንግተን ዲሲ ነታ ኤርትራዊት ብዛዕባ ብቋንቋ ዓረብ ዝተጻሕፉ ጨርሖታ አብቲ ገዛ ዘይምህላዎምን ከምኡውን መንግስቲ ምብዛሕ ባረትን ኣመንዝርነትን ንምክልካል ዝወሰዶ ተባብሶ ስለ ዘየለ ፣ ዝክፍትኣ ዝገለጸትሉ ግዜ ከምልስ እንክሎ “ ኣነ ኢሳያስ ኣይኾንኩን እንተ ባልኹ መን እዩ ብሓይሊ ኢሳያስ ክገብረኒ ዝክእል “ ዝበለ ። እቶም ብሔራት ቢና ዓምር ፣ ማርያ ፣ ኣስገድ ፣ መንሳዕ ፣ ዓዲ ሸኼ ወዘ..... መን እዩ ብሓይሊ ናይ ግድን” ትግረ “ እኩም ክብል ዘገድዶም ? እቲ ጸገም ዘሎና ንስኻ ከምዚ እኻ ኢሉ መንነት ብሓይሊ ክዕድል ዝክእል የለን ። ኣነ ትግረ ኣይኾንኩን እንተ ኢለ ፣ ብሓይሊ ትግረ ዝገብረኒ የለን ። እዞም ሓደስቲ ፍልስተኛታ ከም ሓጎስ ገብሪሂወት (ክሻ) የማነ ህበይ ፣ የማነ ገብረመስቀል ቻርሊ ፣ ምስዚ ስውኣትና ክሒዱ ሃገር ዝሸይጥ ዘሎ ኩዳዕ ፣ መንነት ዓደልቲ ክኾኑ ኣይክእሉን እዮም ። ብዝኮነ ከሳብ ሎሚ ዘታለሉናን ዘደናገሩናን ይኣክል ።

ካብዚ አብ ላዕሊ ዝገለጽኩዎ ናይ ትግረን ሸማግለን ጉዳይ ዝዓበኩሉን ዝነበረን ማሕበራዊ ሂወት ከም ሸማግለ ወይ ወዲ ርስቲ ፣ እቲ ኩሉ ትግራይት ዝዛረብ “ትግረ” እዩ እትብል (Definition) ገለጻ ህግደፍ ምስቲ ኩውንነት ናይ ህዝብታት ቆላታት ኤርትራ ትርጉማ ዝሰሓተት ስለ ዝኾነት ኣይተቀበልኩዎን ፣ ህግደፍ ኾነ ኢሉ መንነትን ታርኽን ህዝቢ ክጥፍእ ስለ ዘደለየ ዘምጽኦ ፈጠራ እዩ ።

እምበኣር ካብዚ ተባብሶ አብ ጉዳይ ረፈረንዳምም ዘጋጠመኒ ሸግር ክገልጸልኹም ። ብቀዳማነት እታ ቋንቋ “ትግራይት “ እምበር ትግረ ኣይኮነትን ። ብዝኾነ አብቲ ናይ “ ረፍረንዳም ፎርም ” እቲ ብሔር ዝብል ዝምላእ ፣ ቋንቋኻ ትግረ እንተ ኾይኑ ብሔርካ “ትግረ “ እዩ ዝብል ነይሩ ። ስለዚ ምስዚ አብ ላዕሊ ዝገለጽኩዎ ኣታሓዝኩም ክትግንዘብዎ ይደሊ ። ድሕሪ ነዊሕ ናይ ሰላማውን ብረታውን ቻልሲ ህዝቢ ኤርትራ” እው “ ንናጻነት ኢሉ ክድምድም ካብ ተደልየ ድምጻይ ንምሃብ ጸገም ኣይረኣኹሉን ። ምእንቲ ከድምጽ አብ ረፈረንዳም ነቲ ፎርም ክመልኦ ነይሩኒ ። ስለዚ አብ ቤት ጽሕፈት ከተማ ኒው ዮርክ ከይደ ነቲ ፍርም ወሲዶ ዝደ ምስ ተመለሰኩ ፣ ክመልኦ አብ ዝፈተኹሉ እዛ ዝብለኹም ጉዳይ ትጻንሓኒ ። እቲ ፈልልይ ናይ ትግረን ሸማግለን ስለ ዝዓበኩሉ ፣ ነታ ፎርም ከምቲ ዝነበረቶ ክመልኦ ኣይተቀሕጠለይን ። ሕጂ ንክልተ ሰባት ምሳይ ዞግቦየ ንሸግሪይ መፍቲሒ እንተረኽቡለይ ደዊለ ሓተትኹም።

ክልተኛው ከአ መልሶም ሓደ ጅይት ኣነ ዘይተጸበኩዎ ። ክልተኛው ኣባሓጎታቶም ካብ ሳሕል ከምዝመጹን ኣባታቶም ኣብ መንሳዕ ከምእተወልዱን ምስ ገለጹላይ ንጉዳዩይ መፍትሒ ክጣበብ ግድን ኾነ። እቲ ምዝገባ ዝዕጸወሉ መዓልቲ ከአ እናቀረበ ስለ ዝመጸ ፣ናይ ግድን ከአ ድምጺይ ከህብ ስለ ዝደለኩ ነቲ ፍርም መሊኤ ነታ ብሔር ትግረ እትብል “ ብሔረ መንሳዕ “ ጽሑፊ ወዳእኩ ። ሕጂ ኣብቲ ቤት ጽሕፈት ምስ ከድኩ እዚኣ ጌጋ መሊእኻዮ ኣሎኻ ቀይሮ እንተ ተባሂለ ፡ ነቲ ከምኡ ዝብለኒ ሰብ ፡ ድሓን ባዕሊኻ እንዶ ቀይሩ ምባል እንተ ዘይኾይኑ ባዕላይ ከም ዘይቅይሮ ምዃነይ ምስ ነብሰይ መብጻዓ ኣቶኩ። ወረቀታይ ሕዘ ከአ ኣብ ቤት ጽሕፈት ኣቶኩ ። ነታ ኣብኡ ዝጸንሓትኒ ሰብ ከአ ወረቀታይ መጠኸዎ ፡ ተቀቢላ ንቁሩብ ክልእት ጠሚታ ፣ እዋእ ጽቡቕ መልእኻዮ ክትብልን ክተቀምጦን ሓደ ኾነ ። ወይ ኣታ ኣምላኽ! ተመስገን ዘገላገልኻኒ ክብልን ውጺኤ ንገዛይ ። ምክንያቱ ምስ ህግደፍ ተዛሪብኻ ዝፍታሕ ስለ ዘየለ ። ብድሕረይ እንታይ ከምዝገብሩ ጉዳዩይ ኣይነበረን ። በዚ ከአ ካብ ምድማፅ ዓዲ ኣይወዓልኹን ።

እዚኣ ከአ ንሓደ መንእሰይ ዝጋጠመቶ ጉዳይ እያ ። ሓደ መንእሰይ በዚ ኩሉ ኾለል፣ ሱዳን ሊብያ ማልታ ወዘ... ኮለል ድሕሪ ምባል ኣብ ኣጫሪኻ ይኣቱ ። ኣብ ሓደ ዱጂን ከአ ሰራሕ ይጅምር ። ድሕሪ ቁሩብ እውን ትግሪኛ ተዛረብቲ መንእሰያት ይመጽዎ ፡ ኤርትራዊ ምዃኑ ፈሊጦም ፣ ሰላምታ ድሕሪ ምልውዋጥ “ ንስኻ ትግረ ዲኻ” ክብሉ ይሓትዎ ፡ ንሱ ከአ ኣሕጽር ኣቢሉ “ ኣነ መንሳዓይ እዩ” ይብሎም ። እንድገና ቁሩብ ጸኒሖም ከአ “ትግረ “ ዲኻ ክብሉ ይሓትዎ ፣ ወዮ መንእሰይ ሕጂ እውን ኣነ “ መንሳዓይ እዩ “ ክብል መለሰሎም ። ካብዚ ክንርድኦ እንክእል ጌጋ መንቀሊኡ ህግደፍ ዝሃቦ ኣስተምህሮ እዩ ። እቲ ተሓቲቱ ዝምልስ ዘሎ መንእሰይ ዝግበየሉን ዝኣምነሉን ድሕሪ ኤርትራውነት ስዒቡ ዝመጽእ መንነቱ ይገልጽ ኣሎ ። እቶም ኣከታቲሎም ዝሓቱ ዘልዉ ከአ ብታ ህግደፍ ዝሃቦም ናይ 9 ብሔራት ኣስተምህሮ እዘስ ትግረ ክኸውን ኣሎዎ ዝብል እምነት ሕዙዎም ። ስለዚ ኣነ ኣይኾንኩን ዝበለ ሰብ ብሓይሊ መንነት ዝዕድል መንግስቲ ህግደፍ ጥራሕ እዩ ።

ኣብ መወዳእታ ፡

እዚ ጉዳይ እዚ ኣብ ቅዋማዊት ኤርትራ ብህዝባውን ዲሞክራሲያውን ኣጋባብ ክፍታሕ እዩ ። ስለዚ ዝኾነ ወልቀሰብ ይኩን ብሔር ንሓድነት ኤርትራ ክሰርሒ እንክሎ ፣ ሕድሕዳዊ ምክብባር ክህሉዎ ይግባእ ። ትዕቢትን ኣንነትን ኣብ ዘለናዮ መድረኽ ክህሉ የብሉን ። ናይ ሸማግለን ትግረን መድረኽ ግዜኡ በሊዑ ሓሊፉ ኣሎ ። ስለዚ ንኩሉ ደላይ ፍትሒ ክነተሓሳስቦ እንደሊ “ ትግረ” ዝብሃል ብሔር ከምዘየለ ኩሎኩም ክትርዱኡልና ንላቦን ነተሓሳስብን ።

ክብርም ግረነት